

EKONOMIKA KAO FAKTOR IZGRADNJE I ORGANIZACIJE ORUŽANIH SNAGA

Ekonomska snaga jedne zemlje, postojeća i potencijalna, ispoljava jedan od presudnih uticaja na veličinu oružanih snaga, na njihov sastav, opremu i naoružanje.

Što je jedna zemlja u privrednom, a naročito u industrijskom pogledu razvijenija i samostalnija, što je bogatija — posebno stratezijskim sirovinama, to su i njene mogućnosti za stvaranje jakih oružanih snaga veće. Tako je to bilo od kad postoje države, vojska i ratovi, tako je i danas.

Uticaj ekonomskog faktora na oružane snage nije u svim društvenim epohama bio isti ili, tačnije rečeno, uticaj ekonomike na oružane snage nosio je sobom sve karakteristike razvoja društva odgovarajuće epohe.

Ako su, na primer, tenkovi i avioni označavali samo skromnu pojavu uvođenja savremene tehnike u oružane snage u prvom svetskom ratu, za drugi svetski rat može se reći da je bio rat motora i mehanizacije. Ogromno angažovanje ljudskog faktora u ratu i za potrebe rata — u njemu je učestvovalo, na ovaj ili onaj način, 58 država, sa preko 110 miliona ljudi samo u oružanim snagama zaraćenih država — uvođenje moderne tehnike i velika prostranstva zahvaćena ratnim dejstvima — sve je to radikalno izmenilo ekonomske uslove vođenja rata. Ekonomika svake zaraćene zemlje morala je da izdrži najtežu probu svoje snage i vitalnosti.

Kakva je situacija danas, četvrt veka posle drugog svetskog rata? Nauka i tehnika razvile su se do neslućenih razmera, što je dovelo do ogromnog porasta proizvodnih snaga društva. Otkriveni su novi, snažni izvori energije i metodi za njihovo korišćenje u industrijskoj proizvodnji, uključujući i naoružanje i opremu. Zahvaljujući pronalasku materijala visokih tehničkih svojstava i novih vrsta

Poglavlje iz knjige »Faktor izgradnje i organizacije oružanih snaga«, izdanje VIZ 1970.

pogonskih goriva čovek se otisnuo u kosmički prostor, postao je i »osvajatelj« Meseca. Naučno-tehnička dostignuća u elektronici unela su revolucionarne promene u obradi i prenošenju informacija i u automatizaciji proizvodnje u svim privrednim granama. Zahvaljujući njima došlo je i do promena u opremi, naoružanju i, naročito, u komandovanju, koje daju posve novu fizionomiju oružanim snagama.

Savremeno naoružanje, nuklearno i raketno naročito, potpuno je izmenilo klasičnu strategijsku podelu ratišta na front i pozadinu. Domet nekih vrsta oružja praktično nije ograničen, što omogućava da se pod udarom nađu energetske izvor, industrija, veliki depoi i skladišta, poljoprivredni kapaciteti i rejoni, saobraćaj, veze, politički centri i drugi ciljevi i objekti koji su još i u drugom svetskom ratu bili »u pozadini fronta«. To, bez sumnje, donosi kvalitetno nova i veoma teška iskušenja ekonomici svake zemlje jer nameće mnogo novih problema ne samo oružanim snagama nego i zemlji u celini. Evo samo nekih mogućih problema i teškoća ekonomske prirode: po- manjkanje sirovina i radne snage, deficitarnost energetike, narušeni saobraćajni i transportni kapaciteti, zatrovani poljoprivredni rejoni, dezorganizovana industrija, itd.

U savremenim uslovima prelazak zemlje sa mirnodopskih na ratne uslove mora se izvršiti u kratkom roku a ne postepeno i u du- žem periodu, kako je to bilo u prvom i, donekle, u drugom svetskom ratu. Danas se s pravom smatra da odluka o ratu može pasti i pre nego što zemlja pređe na ratni kolosek, ukoliko u vreme mira nisu izvršene neophodne organizacijske, materijalne, kadrovske i druge pripreme, i ukoliko se u tom periodu ne radi planski, organizovano i brzo. Isto tako će sposobnost ekonomike da obezbeđuje snažne oru- žane snage u miru i njihova će maksimalna borbena spremnost i vi- talnost u početnom periodu rata *biti odlučujuća za uspešno vođenje rata u narednim etapama i za pobjedu*. Prema tome, ekonomika treba još u miru da se pripremi ne samo za brz prelazak na ratno stanje nego i da u tom najkritičnijem periodu bude aktivni faktor obezbe- đenja oružanih snaga, a i zemlje u celini, za uspešnu borbu i prevla- davanje kriza koje su karakteristične za početni period rata. Upravo zbog toga danas manje-više sve zemlje još u miru izgrađuju svoju ekonomiku tako da sačuvaju visok stepen njene spremnosti za even- tualni rat.

Utrošak borbenih materijalnih sredstava u budućem ratu pre- vazišao bi, svakako, sve do sada poznate norme. Sama ta činjenica ističe potrebu pravovremenog planiranja materijalnih sredstava i to ne samo za snage koje će voditi oružanu borbu nego i za narod. Snažne rezerve treba da kompenziraju materijalna dobra, bar ona

uništena u početnom periodu rata kad je proizvodnja izuzetno teška čak i za najsnažniju ekonomiku. I upravo zbog takvog stanja stvari ovi problemi su sve češće predmet naučnih studija i rasprava. Ulažu se izuzetni naponi da se pronađu što bolja rešenja, a to zaista nije lako, jer se radi o velikim količinama i širokom asortimanu materijalnih sredstava čije čuvanje i održavanje (naročito municije i eksploziva) zahteva posebne uslove i specijalnu tehnologiju. Zatim, raspored tih sredstava mora, s jedne strane, da odgovara operativnim potrebama ratišta i to za svaki mogući ratni slučaj, dok se, s druge strane, mora voditi računa o bezbednosti materijalnih rezervi. A zna se da je bezbedno, bar relativno, samo ono što je nedostupno očima i ušima neprijatelja, i što je fizički obezbeđeno i osigurano (pod zemljom, maskirano i sl.). Rezerve, takođe, mnogo koštaju što najčešće utiče na njihovu veličinu i asortiman. Međutim, uprkos evidentnih teškoća danas se uglavnom sve zemlje orijentišu na stvaranje ratnih rezervi još u miru, a naročito onih koje su potrebne za početni period rata. U zemljama sa snažnom ekonomikom prevladavaju shvatanja da su rezerve osnovni vid snabdevanja oružanih snaga, a da je ratna proizvodnja dopunska, bar u pogledu nekih artikala.

Ratna proizvodnja se ni u čemu ne zanemaruje čak ni kod onih koji je smatraju dopunskom jer je svakom evidentno da se savremen rat, a to po pravilu znači dugotrajan rat, ne može uspešno voditi samo sa rezervama stvorenim u miru. U planovima i pripremama za proizvodnju u ratu (ratna privreda) težište je na industrijskoj i poljoprivrednoj proizvodnji. Smatra se, čak, da se u ratu može povećati proizvodnja nekih materijalnih dobara ako se pravovremeno preduzmu potrebne mere. A te mere obično obuhvataju sužavanje asortimana proizvodnje, veće naprezanje ljudi i mašina, racionalnije korišćenje materijala i sirovina i ekonomičniju upotrebu ljudskog rada. Radi se, takođe, na pojednostavljenju ratne opreme i, uopšte, tehničkih sredstava, na uprošćavanju tehnologije, a i na liberalizaciji propisa u pogledu standarda proizvedenih roba, i sl.

Oko toga da li su potrebne ekonomske pripreme za rat dileme više nema. To je imperativ u savremenom svetu, isto onako kako što su i jake oružane snage bitna pretpostavka uspešnog vođenja rata. Tačno je da pripreme za rat, uključujući stvaranje savremenih oružanih snaga, opterećuju ekonomiku i negativno utiču na opšti i lični standard građana i društva, ali su, ipak izgradnja oružanih snaga i druge pripreme za rat i odbranu zemlje ne samo društveno opravdane već i nužne. Ako oko toga dilema nema, ili ne bi trebalo da ih bude, mišljenja su podeljena kad su u pitanju rukovođenja i organizacija ekonomike u ratu. Zvanična gledišta SAD i SSSR zastupaju

centralizaciju rukovođenja ekonomikom u rukama najviših državnih organa. Na osnovu iskustava iz drugog svetskog rata u tim zemljama se smatra da se jedino strogom centralizacijom organizacije i rukovođenja ekonomikom može u savremenom ratu obezbediti maksimalno naprezanje svih materijalnih izvora i potencijala zemlje. Postoje, naravno, i gledišta koja se zalažu za decentralizaciju upravljanja privredom u ratu.

Koji je sistem upravljanja privredom i ekonomikom u celini u ratu bolji — centralizovani ili decentralizovani, teško je reći jer to zavisi od niza činilaca, u prvom redu od društveno-političkog i ekonomskog sistema. Međutim, jedno je dosta sigurno: da će najbolje rezultate u ratu pokazati onaj sistem koji polazi od konkretnih društvenih, političkih i ekonomskih uslova date zemlje, tj. onaj sistem koji će obezbediti da zemlja bez većih potresa pređe sa mirnodopskog na ratni kolosek. Jugoslovenski samoupravni socijalistički sistem, za sada najrazvijeniji baš u ekonomskoj sferi, predstavlja dobru osnovu za optimalno rešavanje pitanja organizacije i rukovođenja privredom u opštenarodnom odbrambenom ratu.

Šta je to što savremene, moderno opremljene oružane snage čini tako skupim i uslovljava da ih može stvarati i izdržavati samo snažna ekonomika? Za potrebe oružanih snaga treba raspolagati, između ostalog, dovoljnom količinom stratejskih sirovina — železa, olova, cinka, bakra, kaučuka i dr. Kad je o sirovinskoj bazi reč bogatom se smatra i zemlja sa potencijalnim mogućnostima, ali su u pravom smislu još bogatije one zemlje koje su osnovna geološka i druga istraživanja već izvršile i počele redovnu eksploataciju tih sirovina. Potrebno je, dalje, raspolagati snažnom industrijom, bazičnom i pratećom, pre svega metalnom, hemijskom i elektro-industrijom, jer se bez njih ne može ni zamisliti vlastita proizvodnja opreme i naoružanja. U teškoj industriji treba da postoji visoko razvijena tehnologija proizvodnje, zasnovana na širokoj mreži kooperacije i specijalizacije. Za proizvodnju naoružanja i opreme važni su odgovarajući stručni kadrovi, od istraživača i projektanata do radnika u pogonima, kojima na raspolaganju stoji široka mreža instituta i laboratorija za istraživački i razvojni rad i poligoni za opite; to je bitna pretpostavka uspešne i isplative proizvodnje, naročito naoružanja i opreme. Zašto »naročito«? Zato što ovo podrazumeva da su potrebe oružanih snaga za pojedinim vrstama oružja, oruđa, opreme ili nekog sistema, često svedene na mali broj serija, nekad čak i primeraka, što je sa gledišta ekonomičnosti nerentabilno, i zbog čega industrija insistira na njihovim visokim cenama. Ali je, pri tome, takođe jasno da je najskuplje izgrađivati specijalizovane fabrike koje

će raditi sa polovinom ili manje svojih kapaciteta. I dalje, vlastita proizvodnja se ne može ad hoc planirati. To je potrebno činiti na dužu stazu, što je moguće ako postoji dugoročna projekcija o tome šta i kako u toj oblasti treba da se radi. Nerealni planovi ili često menjanje koncepcije istraživanja, razvoja i proizvodnje naoružanja i opreme donosi osetne gubitke, a da se i ne govori o nestabilnosti i nesigurnosti koje iz takvog stanja stvari mogu proizići u pogledu borbene gotovosti oružanih snaga.

Čvrsti i dugoročni planovi u ovoj oblasti dobijaju na značenju samim tim što je od izrade idejnog projekta do serijske proizvodnje savremenog oružja prilično dug put. Ako je, na primer, SSSR i SAD potrebno oko pet godina od projekta do proizvodnje savremene podmornice, onda nije teško sagledati položaj zemlje sa slabijim ekonomskim, naučnim i tehničkim potencijalom. Kad se svemu tome doda da su savremena oružja sve skuplja i da borbena tehnika relativno vrlo brzo zastareva, postaje jasno zašto su oružane snage skupe i zašto ekonomski faktor igra tako značajnu ulogu u njihovom struktuiranju.

Zaključak da veličina i jačina oružanih snaga, njihovo naoružanje i oprema zavise od ekonomike ne znači da i siromašnije zemlje ne mogu imati savremene i relativno jake oružane snage. Mogu, ali pod jednim od tri uslova. Prvo, da im oružane snage oprema i naoružava druga, ekonomski jača zemlja, uz sve posledice koje iz tako zavisnog odnosa mogu proizići (takav je slučaj siromašnijih i nerazvijenih zemalja koje pripadaju vojnim blokovima). Drugo, da se vlastita ekonomika orijentiše na rad za račun oružanih snaga, a da sve ostalo bude u drugom planu. Ovakva orijentacija izaziva složene socijalne, političke i dr. implikacije, pa je veoma skupa cena za jednu zemlju, ali ipak, prihvatljivija od zavisnosti prema inostranstvu, posebno od velikih sila. Treće, jedino moguće rešenje za zemlju koja želi da sačuva nezavisnost, a da u isto vreme stvara oružane snage vlastitim sredstvima jeste da u tom poslu sačuva nenarušene osnovne proporcije skladnog i harmoničnog razvoja društva i privrede. Reč je, dakle, o takvom stvaranju oružanih snaga koje će, sa ekonomskog gledišta, biti rezultat najveće mogućnosti usklađenosti između potreba i realnih materijalnih mogućnosti. Pošto do potrebe usklađenosti ta dva protivurečna zahteva nikada ne može doći — jer su potrebe redovno veće od mogućnosti — to se pravo rešenje traži u njihovom što većem približavanju tački »pomirenja«. A to nužno pretpostavlja tačne prethodne analize ekonomskih mogućnosti zemlje. Pri tome se mora uzeti u obzir činjenica da se oružane snage u ratu relativno brzo troše, što znači da treba računati sa permanentnim

procesom njihovog obnavljanja, a zato su potrebna odgovarajuća materijalna sredstva. Nije, znači, reč samo o mirnodopskim oružanim snagama već pre svega o ratnoj armiji i drugim činocima otpora u ratu, čije organizovanje, formiranje, naoružanje, opremanje i obučavanje implicira angažovanje ogromnih finansijskih sredstava.

To potvrđuju podaci o izdvajanju finansijskih sredstava za oružane snage i vojnom naprezanju ekonomike pojedinih zemalja (tabele 1, 2, 3, 4 i 5).

TABELA 1

	1965.	1966.	1967.	1968.	1969.	opterećenje vojnim izdacima u 1969. budžet- skoj godina	
						% vojnog budžeta u odnosu na BND	dolara po glavi sta- novnika
SAD	50.866	66.150	73.436	75.219	82.414	9,2	396
Kanada	1.438	1.461	1.568	1.589	1.678	2,5	77
Vel. Britanija	5.937	6.091	6.171	5.450	5.438	5,3	98
Francuska	4.285	4.530	4.845	5.360	5.586	5,3	121
SR Nemačka	4.372	4.335	4.625	5.108	5.301	3,9	87
Italija	1.968	1.983	2.031	2.097	2.253	3,1	43
Belgija	520	520	451	501	519	2,4	52
Danska	293	268	304	292	336	2,3	50
Grčka	181	206	258	248	268	4,3	36
Holandija	750	750	816	896	940	3,9	71
Norveška	308	298	303	320	344	3,8	54
Turska	399	377	439	472	510	3,9	14
Portugalija	205	224	275	302	321	6,2	32
Luksemburg	6	10	4	7	8	1,0	22
Sve ga:	71.474	87.193	95.527	97.861	105.916	6,8%	196

Vojni rashodi zemalja NATO u poslednjih pet godina u milionima US dolara¹

¹ Prema podacima Statističkog godišnjaka UN, izdanje 1968. god., Komiteta za planiranje (DPC-D/67) i podataka iz Military Balance, 1968/69. god.

TABELA 2

godina	u milijardama US dolara	Primedba
1965.	145	1) U drugom svetskom ratu vojni izdaci su iznosili prosečno 186 milijardi dolara godišnje.
1966.	170	
1967.	182	2) Vojni izdaci u 1968. godini iznosili su oko 7% ukupnog svetskog bruto proizvoda. Oni su za 40% veći od izdataka za prosvetu, 3 puta veći od izdataka za zdravstvenu službu, a 20 puta veći od ukupne ekonomske pomoći nerazvijenim zemljama u svetu.
1968.	196	
1969.	220	
Svega:	913	

Vojni izdaci u svetu 1965—1969. god.²

TABELA 3

zemlja	godina	u milionima US dolara
SSSR	1947—1969.	263.881
SAD	1945—1969.	1,142.963
Vel. Britanija	1945—1969.	110.369
Francuska	1946—1969.	69.467
SR Nemačka	1954—1969.	51.954

Vojni izdaci u posleratnom periodu za neke od najvećih zemalja sveta³.

TABELA 4

zemlja	p o g o d i n a m a					opterećenje vojnim izda- cima za 1969.	
	1965.	1966.	1967.	1968.	1969.		
SSSR	34.000	35.000	35.000	40.000	42.000	9,3%	169
Poljska	978	1.052	1.662	1.830	2.080	4,8%	57
NDR	665	785	1.063	1.715	1.873	5,7%	100
ČSSR	715	754	1.452	1.538	1.576	5,7%	105
Rumunija	250	265	530	551	574	3,0%	28
Mađarska	246	223	313	370	457	2,9%	36
Bugarska	115	119	228	228	234	2,9%	27
Svega:	36.969	38.198	40.248	46.232	48.934		

² Prema podacima iz Statističkog godišnjaka UN 1968., Komiteta za planiranje (DPC-D/67) i Military Balance 1968/69.

³ Prema podacima iz Statističkog godišnjaka UN 1968. god., Komiteta za planiranje (DPC-D/67), Military Balance 1968/1969. god. Inače, na Zapadu smatraju da su stvarni vojni izdaci SSSR dva puta veći od zvanično objavljenih.

Vojni rashodi zemalja Varšavskog ugovora 1965—1969. god., u milionima US dolara prema izvorima sa Zapada⁴.

Prema tome, opšta karakteristika vojnih budžeta zemalja NATO i VU poslednjih godina jeste njihovo ubrzano povećanje, tako da su ukupni izdaci za vojne potrebe u tim zemljama dostigli fantastičan iznos od preko 150 milijardi dolara godišnje, što predstavlja strahovito opterećenje privrede i ekonomike zemalja u celini, naročito onih manjih i slabije razvijenih.

TABELA 5

*Sredstva za narodnu odbranu i učešće NO u nacionalnom dohotku
SFR Jugoslavije⁵*

U milionima dinara
(u 000.000 st. din.)

godina	v i s i n a		procenat učešća u na- cionalnom dohotku zemlje	p r i m e d b a
	nacionalni dohodak	rashodi DSNO		
1	2	3	4	5
1947.	133.000	18.050	13,5	1) U iznos sredstava za NO uključena su i sredstva za izgradnju vojne industrije.
1948.	190.000	27.000	14,2	
1949.	233.000	37.260	15,9	
1950.	208.000	39.500	18,9	2) Analiza učešća budžeta DSNO u nacionalnom dohotku stvar je ekonomista. Međutim, očito je da apsolutne cifre samo prividno izazivaju rast sredstava za NO. Tako, na primer, u upoređenju 1970. god. prema 1952. godini ne postoji objektivni porast sredstava, odnosno kupovne snage domaće valute, već pad.
1951.	231.000	46.700	20,2	
1952.	854.000	189.900	22,2	
1953.	1,022.000	167.700	16,5	
1954.	1,162.000	162.700	14,0	
1955.	1,398.000	159.300	11,3	
1956.	1,444.000	158.500	10,9	
1957.	1,829.000	158.300	8,6	

⁴ Ovi se podaci bitno razlikuju od zvaničnih podataka zemalja Varšavskog ugovora, prema kojima su ukupni vojni izdaci svih zemalja VU, na primer u 1969. god., iznosili 24.148 miliona dolara, dvostruko manje od cifre koju navode izvori posebno Institut za stratezijske studije u Londonu.

Makar, koje podatke uzeli, zapadne ili istočne, iz njih se vidi da su vojni rashodi zemalja VU u poslednjih pet godina povećani po stopi od 5 do 6% godišnje (prema zapadnim podacima 7 do 8%), s tim što se pretežan deo tog povećanja odnosi na SSSR.

Normalno je očekivati da će vojni budžeti tih zemalja rasti i u narednim godinama, a takođe je realno pretpostaviti brži rast vojnih budžeta ostalih zemalja VU nego SSSR.

1	2	3	4	5
1958.	1,834.000	178.000	9,7	
1959.	2,269.000	195.600	8,6	
1960.	2,686.000	207.700	7,7	
1961.	3,110.000	247.700	7,9	
1962.	3,471.000	270.100	7,7	
1963.	4,199.000	286.300	6,8	
1964.	5,588.000	332.100	5,9	
1965.	7,387.000	429.200	5,8	
1966.	9,175.000	522.000	5,6	
1967.	9,477.000	538.100	5,7	
1968.	9,893.000	640.600	6,4	
1969.	10,927.000	693.300	6,2	
1970.	12,550.000	773.637	6,2	

Evo još i podataka o finansijskim sredstvima trošenim za potrebe narodne odbrane u SFRJ.

Polazeći od stare istine da skupa vojska ne mora u isto vreme da bude i dobra, jaka vojska i onog što je do sada izloženo može se zaključiti da svaka zemlja, pa i one najsiromašnije, može imati snažne oružane snage, pod uslovom da se želje i potrebe usklade sa mogućnostima i da se objektivno proceni i oceni ne samo ekonomski, nego i svi drugi faktori. Prema tome, uopšte se ne postavlja pitanje da li je moguće imati savremene oružane snage. Radi se samo o putevima kojima se do njih najbrže i najekonomičnije dolazi.⁶

⁵ Izvori podataka

1. Za nacionalni dohodak:

a) Zaključno sa 1963. god. — »Jugoslavija 1945—1964. — Statistički pregled«, str. 83, Beograd, novembra 1965. god.

b) Za 1964—1967. god. »Statistički glasnik Jugoslavije«, 1968. god., str. 107 i 110.

c) Za 1968—1969. god. prema radnoj dokumentaciji Saveznog zavoda za privredno planiranje.

2. Za predračun DSNO:

a) Za period 1947—1964. god. — »Jugoslavija 1945—1964. — Statistički pregled«, str. 269—270, Beograd, novembra 1965. god.

b) Za period 1965—1970. god. prema dokumentaciji Saveznog zavoda za privredno planiranje.

⁶ Pojam »savremene oružane snage« upotrebljen je u ovom značenju: to su oružane snage koje su naoružanjem, opremom, organizacijom, formacijom, sistemom i komandovanjem, obukom, infrastrukturom i dr. odraz tehničkih i naučnih dostignuća i drugih vrednosti vremena u kome se stvaraju i žive. To su, dakle, snage sa obeležjima svog vremena, koje se spremaju za eventualni rat. One obuhvataju sve naoružane snage jedne zemlje, a ne samo operativnu vojsku, mada je ona okosnica i glavni deo oružanih snaga mnogih zemalja.

Kad se ocenjuje značaj ekonomskog faktora za struktuiranje i izgradnju oružanih snaga potrebno je reći i ovo. Danas uopšte ne predstavlja teškoću doći do sigurnih pokazatelja o ukupnoj ceni oružanih snaga. Zna se cena svakog oružja, oruđa, municije, goriva, maziva, hrane, odeće, obuće, svakog primerka tehničke opreme ili kompleta i plate vojnih lica; može se takođe izračunati i izračunava se cena obuke i dr. Doći do odgovora na ovo pitanje nije, znači, teško. No, to je samo jedna strana medalje. A usudujemo se reći da za utvrđivanje realne cene koštanja oružanih snaga i nije najvažnija proizvodna ili prodajna cena jednog borbenog ili tehničkog sredstva, koštanja jednog vida ili roda vojske i sl. Mnogo je važnije i značajnije da se pre odluke o ovakvim ili onakvim oružanim snagama utvrdi što je moguće realnije upotrebna vrednost, tj. borbena isplativost svakog borbenog i tehničkog sredstva, svakog roda vojske ili službe, svakog vida, svake komponente oružanih snaga. To znači da se utvrdi koja sredstva i kakve snage daju najveće borbene efekte, s obzirom na njihova taktičko-tehnička svojstva, taktiku, karakter zemljišta, protivnika, na karakter rata, itd. To je izuzetno složen i osetljiv posao koji se ne može obaviti u kancelarijama pomoću unapred datih i utvrđenih indeksa cena, već temeljnim analizama taktičkih, operativnih, strategijskih i drugih problema. Pri tome su posebno značajna iskustva sa taktičkih vežbi sa trupom, iz rešavanja zadataka, rezultati gađanja i raznih opita.

Tako dolazimo do dvostrukog delovanja ekonomskog faktora na oružane snage; kroz kupovnu cenu sredstava i kroz njihovu borbenu isplativost. Analizu prvog rade uglavnom ekonomisti, dok druge analize, o borbenoj ispravnosti, mogu jedino uspešno da urade vojni stručnjaci — ljudi koji se funkcionalno bave ratom i ratnom veštinom. Prema tome, kompletna i realna slika uticaja ekonomskog faktora na izgradnju oružanih snaga dobija se zaključcima i finansijskim pokazateljima koji su rezultat kompleksne zbirne analize svih uticajnih faktora.

General-pukovnik
Rajko TANASKOVIĆ